

**Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.043
про присудження ступеня доктора філософії**

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.043 Київського університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації Кучер Альони Сергіївни «Прагматика синтаксичних засобів у художніх творах Івана Франка» за спеціальністю 035 Філологія 15 листопада 2023 року.

Кучер Альона Сергіївна, 1990 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2012 році Львівський національний університет імені Івана Франка за спеціальністю «Філологія».

Тимчасово не працює.

Дисертацію виконано у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: Вінтонів Михайло Олексійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка.

Здобувачка має 12 публікацій, із яких 10 – одноосібних, 2 – у співавторстві: 6 (із них 1 у співавторстві) у виданнях, включених на дату публікування до переліку наукових фахових видань України; 6 статей (із них 1 у співавторстві), у яких додатково відображено результати дисертації.

1. Кучер А. С. Нечленовані речення в сучасній українській мові: статус, функції. *Studia Philologica (Філологічні студії)* : зб. наук. пр. / редкол.: І. Р. Буніятова, Л. І. Белехова, О. Є. Бондарева та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. Вип. 9. С. 47-55. ISSN 2311-2425. Вебпосилання на видання http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2017_9_10.

2. Кучер А. С. Теоретичні засади дослідження лінгвопрагматики. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Кропивницький : Видавництво «КОД», 2020. Випуск 187. С. 295-300. ISSN 2522-4077 (Print). ISSN 2522-4085 (Online). DOI

статті: <https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.46>

Вебпосилання на

видання <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1248595.pdf>

3. Вінтонів М. О., Кучер А. С. Функційні вияви парцелятивів в ідіостилі Івана Франка. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. Київ : МДУ, 2023. Вип. 28. С. 166-174. ISSN 2415-3168 (Online), ISSN 2226-3055 (Print). DOI статті: 10.34079/2226-3055-2023-16-28-166-173 Вебпосилання на видання https://visnyk-filologia.mdu.in.ua/ARHIV-uk/28/2023_28.pdf

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

Ляхно Наталія Валентинівна – кандидат філологічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка, доцент кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва, зауваження та побажання:

1. На наш погляд, доречно було б у додатках схематично відобразити розподіл усіх типів парцельованих та приєднувальних конструкцій за рівнями вияву парцеляції та приєднання.

2. У художньому тексті дисертантка доречно розрізняє зовнішню (автор/читач) та внутрішню (персонаж/персонаж) комунікації і слушно зауважує, що вони «попри їхню одночасну наявність у художньому тексті є не релевантними в демонструванні мовностилістичних показників взаємодії комунікантів, оскільки комунікація між персонажами тяжіє саме до невимушеного відображення людських стосунків і, таким способом, наближається до умов живого спілкування, чого не можна сказати про взаємодію автора з читачем, яка регламентована як комунікативною, так і мовною компетенцією обох в умовах опосередкованого спілкування». На нашу думку, робота виграла б, якби авторка зазначила у висновках, за допомогою яких засобів експресивного синтаксису автор переважно вибудовує комунікацію між персонажами і які засоби є домінантними у формуванні персонажного мовлення.

3. У 1 Розділі дослідниця доречно розглядає типологізацію художнього мовлення щодо кількості учасників художньої комунікації внутрішньотекстового

рівня й надає відповідні коментарі під час аналізу художніх текстів. Вважаємо доцільним подання висновків щодо домінуючих засобів експресивного синтаксису для різних типів художнього мовлення (полілогу, діалогу, монологу тощо).

4. У дисертаційній праці натрапляємо на окремі орфографічні та стилістичні недогляди (с. 26, 33, 34, 47, 50, 123, 207 та ін.), які проте не заважають цілісному сприйняттю тексту дисертаційного дослідження.

5. Важливим здобутком є деталізована класифікація категорій експресивного синтаксису та запропонований підхід до аналізу способів та засобів реалізації синтаксичних одиниць. У перспективі можна поширити на твори інших письменників, на тексти різних стилів і жанрів. Виявлено вміння дисертантки здійснювати дослідження на високому фаховому науковому рівні, зауважено на порушенні А. С. Кучер складних та дискусійних питань із наданням власних пропозицій та шляхів їх розв'язання. Зазначаємо, що всі положення є самостійними, добре продуманими й оригінальними. Отримані ґрунтовні та достовірні результати вказують на вдале опанування дослідницею методології наукової діяльності. Засвідчено високий ступінь науково-дослідницької вмотивованості дисертантки. Робота є закінченим науковим дослідженням і має перспективи використання її положень та результатів у навчальному процесі вищої школи.

Видайчук Тетяна Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка, доцент кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва, зауваження:

1. Глибоке дослідження засад вивчення прагматики лінгвістичних засобів, оприявлення зв'язків семантики і прагматики, розуміння особливостей співвідношення прагматики адресанта і адресата, безперечно, свідчить про належну теоретичну підготовку дисертантки (п. 1.1, п. 1.2, п. 1.3). Проте подана у п. 1.4. «Адресат і адресант у художньому тексті» теоретична модель шляхів дослідження експресивізації тексту з точки зору учасників комунікації на внутрішньотекстовому рівні (між автором і читачем) тяжіє до аналізу

комунікативних актів саме між персонажами. Увиразнити і глибше дослідити специфіку комунікативного акту на зовнішньотекстовому рівні допомогла би новаторська наукова розробка Ф. Бацевича та Я. Сазонової «Актуальні проблеми сучасної лінгвонаратології» (Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2020. Вип. 72. С. 273-281). У статті науковці обґрунтовують і на практиці застосовують методологію експлікації породження й застосування комунікативно-мовних засобів у текстових структурах художнього стилю, визначають особливості прагматичних і референційних чинників у художній оповіді. Адже автор, він же наратор, на зовнішньотекстовому рівні послуговується «неприродними» оповідними схемами, які дослідити важче, але можливо. Водночас комунікативні акти на внутрішньотекстовому рівні між персонажами постають природньо, тому й досліджуються легше. Імовірно, це пояснює спорадичність спостережень і узагальнень щодо прагматики синтаксичних засобів художніх текстів Івана Франка на рівні комунікативного ланцюжку «Іван Франко (наратор) – текст – читач» у третьому розділі дисертації.

2. Дисертанткою здійснений ґрунтовний і комплексний аналіз структурно-семантичних типів синтаксичних засобів, їх функцій, виявлені механізми реалізації прагматичного потенціалу, але взаємозв'язки модусів і модальностей встановлені частково. У дисертації переважно вказано на суб'єктивну модальність еліптичних речень, на випадки формування суб'єктивної модальності засобами різнорівневих повторів. Проте, на нашу думку, аналізований матеріал, поданий у п.3.3.1.2. «Синтаксичні структури з повтором другорядних членів речення» демонструє формування об'єктивної модальності, яка має свою прагматику.

3. У дисертаційній праці подекуди натрапляємо на мовностилістичні й технічні огріхи. Зокрема, в оформленні додатків до дисертації спостерігається порушення ДСТУ 3008:2015, яке є чинним для написання звітів і подання результатів досліджень у сфері науки і техніки. У п.6.22 цього національного стандарту застережено науковців від уживання у заголовках додатків таких великих літер української абетки: Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

4. Перевагами рецензованого дослідження є вдало застосований спектр наукових методів і прийомів лінгвістичного аналізу досліджуваного матеріалу, що уможливило отримання переконливих і обґрунтованих результатів.

Єщенко Тетяна Анатоліївна, доктор філологічних наук, доцент, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, завідувач кафедри українознавства Факультету іноземних студентів, зауваження та побажання:

1. Virіzнення авторкою рівнів комунікації (зовнішньотекстового та внутрішньотекстового), що передбачає виявлення механізмів їхньої реалізації та стосується рольової активності кожного учасника. Однак, на наш погляд, в обширах комунікативно-прагматичного підходу варто було б детальніше описати типологічні параметри адресата-читача та адресанта-автора в художньому текстотипові, залучивши до аналізу й інші класифікації або міркування, оскільки в роботі згадано лише схему розрізнення Н. Гапотченко ідеального та гіпотетичного адресатів (С. 57).

2. Зауважуємо доречність здійсненого морфолого-компонентного моделювання нечленованих речень у художніх творах Івана Франка, що уможливорює систематизувати їх у прикладному аспекті з урахуванням варіативності й функціонування. Розмірковуємо, що практичну значущість дисертації посилило б застосування методу моделювання в описі, наприклад, сегментів називного теми або уявлення, парцельованих або приєднувальних конструкцій у зв'язку з їхнім розширеним формально-граматичним оформленням.

3. У кваліфікаційній роботі А. С. Кучер цілком обґрунтовано та ретельно опрацювала художні твори Івана Франка, що належать до різних періодів творчості письменника. Уважаємо, що дисертація значно збагатилася б, якби авторка взяла до уваги й інші твори Івана Франка, що демонструють еволюцію його ідіостилу. Це дало б змогу об'єктивніше простежити динаміку функціонування обраних синтаксичних засобів та сформувало б цілісну картину їхніх кількісно-статистичних показників.

4. У зв'язку з розмежуванням внутрішньотекстової та зовнішньотекстової комунікацій дисертантці варто було б окремо простежити закономірності функціонування обраних досліджуваних засобів у мовленні персонажів та авторському мовленні, що дозволило б оцінити специфіку функціонування, їхню кількісну продуктивність та прагматичний потенціал.

5. Дисертація Кучер Альони є цінною, оскільки перебуває на перехресті дослідницьких напрямів, у яких втілено людинодисциплінарний підхід. Здобувачкою запропоновано цікаві методика дослідження. Наукова робота А. С. Кучер має прикладне значення, може стати моделлю для аналізу інших синтаксичних засобів та слугувати окремим навчальним курсом. У роботі поглиблено питання текстолінгвістики, прагматичної лінгвістики, експресивного синтаксису. Дисертанткою вдало підібраний багатий ілюстративний матеріал, добре візуалізовано отримані результати. Це посприяло вдалому репрезентуванню оприявлених у дисертації теоретичних положень.

Костусяк Наталія Миколаївна – доктор філологічних наук, професор, Волинський національний університет імені Лесі Українки, завідувач кафедри української мови та лінгводидактики факультету філології та журналістики Факультету філології та журналістики, зауваження та побажання:

1. Окреслюючи наукову новизну, А. С. Кучер зазначає, що «у роботі належну увагу приділено ролі категорій формально-граматичного аспекту речення в теорії актуального членування та прагматичного вираження» (с. 28). Як засвідчує матеріал праці, прагматичний вимір послідовно представлений у дисертації, натомість акцент на актуальному членуванні фрагментарний (переважає в параграфах про називний теми й називний уявлення), що вважаємо перспективою для наступних наукових досліджень здобувачки.

2. На с. 105–106 А. С. Кучер наголошує на своєрідності лексичного наповнення називного теми в межах опрацьованих творів і зазначає, що його реалізація пов'язана з: «1) іменниками на позначення назв осіб: *«Ну, ну! Наложниця!.. («Перехресні стежки»); 2) іменниками на позначення власних назв:*

– А, пан **Вагман!** Рідкий гість!.. («Перехресні стежки»); – **Бенедьо!** Той, що у мене нафтарню мурував?.. («Борислав сміється»); 3) іменники (іменниками. – Н. К.), що позначають різні події, заходи, поняття зі сфери матеріального виробництва, побутової сфери тощо: **Нарада! Нарада! Нарада!..** («Борислав сміється»); 4) абстрактні іменники (абстрактними іменниками. – Н. К.): – Ха, ха, ха! **Вірна увага** («Перехресні стежки»)» (с. 105–106). На нашу думку, варто було б чіткіше окреслити семантику номінацій, що формують першу й другу, а також третю й четверту групи, оскільки їхній значеннєвий діапазон частково перетинається. Як засвідчує ілюстративний матеріал, другу групу, подібно до першої, також структурують назви осіб, а в третьому й четвертому пунктах подано речення із субстантивами, що мають абстрактне значенням, хоч цей критерій названо як визначальний для номінацій четвертої групи.

Принагідно вважаємо за потрібне з'ясувати, чи завжди в моделюванні НТ і НУ беруть участь субстантиви в називному відмінку та з огляду на які параметричні характеристики до формальних засобів їхнього репрезентації дослідниця зараховує заперечний займенник *нічого* (*нічогісінько*) (с. 103–104).

3. На с. 152 читаємо: «ЕР з пропуском дієслів типу *треба, можна, потрібно* тощо в досліджуваних творах зафіксовано лише кілька випадків». Хочемо уточнити, які критерії взяла за основу Альона Сергіївна, надавши саме такого частиномовного статусу цим словам. Як відомо, мовні одиниці аналізованого зразка зазвичай зараховують до прислівників, рідше кваліфікують як слова категорії стану. Наприклад, Л. І. Коломієць й А. В. Майборода в академічному виданні «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (Київ, 1969) за редакцією І. К. Білодіда вважають їх предикативними прислівниками (с. 440–443), К. Г. Городенська у колективній праці «Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія» (Київ, 2017) – «перехідними одиницями між модальними і предикативними прислівниками» (с. 538), В. О. Горпинич у «Морфології української мови» (Київ, 2004) – словами категорії стану (станівником) (с. 239).

4. Поодинокі, проте виявляємо деяку невідповідність між теоретичним та ілюстративним матеріалом. Зокрема, у п. 3.3.1.2.1 «Синтаксичний повтор означень» подано речення *Матії між тим засвітив каганець з жовтого бориславського воску, і в його світлі лиця зібраних рінників видавались жовтими та понурими, мов лиця трупів («Борислав сміється»)* (с. 197), у якому виділені прикметники (*жовтого, жовтими*) виконують різну синтаксичну роль: в означальній позиції перебуває тільки перший, а другий структурує складений іменний присудок.

У п. 3.3.1.2.3 «Синтаксичний повтор обставин» Альона Сергіївна описує засоби експлікації повторюваних обставин, серед яких цілком аргументовано розглядає дієприслівниковий зворот. На підтвердження висунутого теоретичного положення подає речення, що, на нашу думку, потребують додаткового коментаря: *– Батьки наші навчали нас, що, хочачи зачати якесь діло щасливо, хочачи довершити єго щасливо і хочачи уживати єго плодів щасливо, треба передовсім з'єднати собі духів місяця («Борислав сміється»); І справді, вона сиділа на лавочці, все вдивлена в його вікно, немов ждала його. Коли наблизився, вона не здивувалася і не збентежилась, немов ждала його («Перехресні стежки»)* (с. 204–205). Варто уточнити, що перша конструкція містить повтор не відокремлених поширених обставин, а опорних та деяких залежних компонентів, які їх моделюють. У двох наступних реченнях виділений фрагмент *немов ждала його* не має ознак дієприслівникового звороту.

6. Кучер Альона детально проаналізувала та систематизувала художній доробок, із нових методологічних позицій охарактеризувала мовотворчість Івана Франка. Дисертантка, висловлюючи власні міркування, запропонувала свою модель студіювання синтаксичних засобів. Важливим у цьому аспекті вважаємо багаторівневу інтерпретацію синтаксичних одиниць у прагматичному, соціолінгвістичному та антропоцентричному аспектах. Здобувачка вільно володіє термінологічним апаратом і загальним теоретичним матеріалом, що засвідчують зразкові відповіді на запитання й відповіді на зауваження рецензентів та офіційних опонентів.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає,

«Утримались» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.043 присуджує Кучер Альоні Сергіївні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.043

Олександр СТИШОВ